

НАЦІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ



ЕНЦИКЛОПЕДІЯ
ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

ЕНЦИКЛОПЕДІЯ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

Редакційна рада

Голова ради — В.М. ЛИТВИН

Члени ради: В.М. ГЕЄЦЬ, Л.В. ГУБЕРСЬКИЙ,
І.М. ДЗЮБА, М.Г. ЖУЛИНСЬКИЙ, С.В. КУЛЬЧИЦЬКИЙ,
І.Ф. КУРАС, О.С. ОНИЩЕНКО, Ю.М. ПАХОМОВ,
С.І. ПИРОЖКОВ, М.В. ПОПОВИЧ, В.А. СМОЛІЙ,
Ю.С. ШЕМШУЧЕНКО

Редакційна колегія

Голова колегії — В.А. СМОЛІЙ

Члени колегії: В.Ф. ВЕРСТЮК, С.В. ВІДНЯНСЬКИЙ,
В.О. ГОРБИК, В.М. ДАНИЛЕНКО, М.Ф. ДМИТРІЄНКО, Я.Д. ІСАЄВИЧ,
Г.В. КАСЬЯНОВ, С.В. КУЛЬЧИЦЬКИЙ (заступник голови колегії),
О.Є. ЛИСЕНКО, В.М. ЛИТВИН, Ю.А. ПІНЧУК, О.П. РЕЄНТ,
О.С. РУБЛЬОВ (відповідальний секретар), П.С. СОХАНЬ,
П.П. ТОЛОЧКО, П.Т. ТРОНЬКО, О.А. УДОД

ВИДАВНИЦТВО «НАУКОВА ДУМКА»

ЕНЦИКЛОПЕДІЯ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

4
TOM

Ка — Ком

КИЇВ НАУКОВА ДУМКА 2007

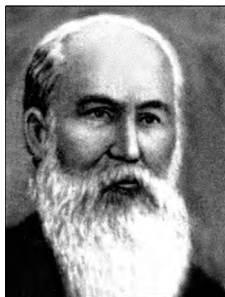
ББК 63.3(4УКР)я2
Е64



ЕНЦИКЛОПЕДІЯ
ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

ISBN 966-00-0632-2
ISBN 978-966-00-0692-8 (т. 4)

© Інститут історії України НАН України, 2007
© Видавництво «Наукова думка» НАН України, 2007



М. Ф. Кащенко.

— письменник, етнограф, громад. та культ. діяч. Н. на х. Веселлий (нині смт Веселе Запоріж. обл.) в багатодітній родині дрібномаєтних дворян козац. походження. Брат М. Кащенка. Із 3-го класу г-зії перейшов до юнкерського уч-ща, по закінченні якого (1870-ті рр., Катеринослав, нині м. Дніпропетровськ) кілька років перебував на військ. службі. Вийшовши у відставку, працював контролером у залізничному відомстві спочатку в Катеринославі (забрав до себе батька, який на той час розорився), потім у Пермі (1904—08; нині місто в РФ), Санкт-Петербурзі, Туапсе (1911—13; нині місто Краснодарського краю, РФ); з 1914 — знову в Катеринославі. Співпрацював з «Просвітою» (див. *Просвіти*), організував укр. нар. хор, відкрив б-ку, влаштовував вечори пам'яті Т. Шевченка, листувався з Оленою Пчілкою, Панасом Мирним, П. Стебницьким. Друкуватися почав з 1883. Популярністю користувалися його істор. тв.: «Запорожська слава» (1906), «На руїнах Січі» (1907), «Борці за правду», «Під Корсунем», «Над Кодацьким порогом (про гетьмана Івана Сулиму)» (усі — 1913), «З Дніпра на Дунай» (1914), «Гетьман Сагайдачний» (1915), «Мандрівка на пороги» (1916), «Кость Гордієнко-Головко — останній лицар Запорозжя» (1917), «Зруйноване гніздо» (1919). Писав також вірші та п'єси. 1917 заснував «Українське видавництво А. Кащенка в Катеринославі», в якому друкував (перевідавав) свої твори. Восени 1917 приїздив до Києва. Звертався з проханням до

Української Центральної Ради про призначення йому пенсії, однак йому було відмовлено. Наприкінці 1918 його вид-во згоріло, а сам він тяжко захворів. Від 1919 був прикутий до ліжка.

П. у м. Катеринослав.

За часів СРСР усі книжки К. були вилучені з б-к і до 1989 не був надрукований жодний його твір. Доля упорядкованого 1921 П. Єфремовим 6-томного зібрання творів К. невідома. Особистого архіву письменника та його листування до цього часу не знайдено, могила його не збереглася. Тв. К. перевідавалися в Німеччині, Чехословаччині, Канаді та ін. країнах.

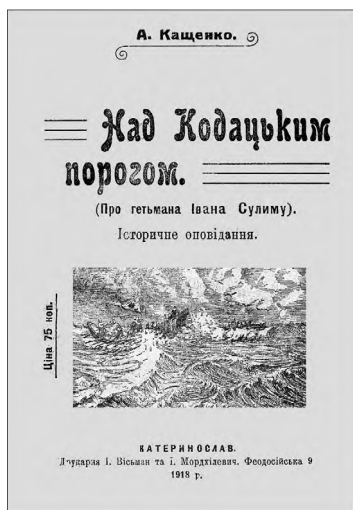
Тв.: Оповідання про славне військо запорозьке низове. Катеринослав, 1916; Борці за правду: Історичні оповідання. Канада, 1946; Кость Гордієнко. Едмонтон, 1946; У запалі боротьби 1914. Лондон, 1947; Славні побратими. Б/м, 1947; Зруйноване гніздо. Б/м, 1947; З Дніпра на Дунай. Берлін, 1948; І з поля, і з моря... «Україна», 1989, № 22; Дніпропетровськ, 1991; К., 1992; Під Корсунем. К., 1992; Над Кодацьким порогом: Історичні повісті та оповідання. К., 2001.

Літ.: Юноша В. [Єфремов П.] Бельетрист-романтик. «Книгар» (К.), 1918, груд.; Біднов В. Спомини про Адріана Кащенка. «ІВН», 1923, т. 80, № 7; Лотоцький О. Сторінки минулого, т. 2. Варшава, 1933; Пичуж С. Післямова до «Зруйнованого гнізда». «Дзвін», 1991, № 8; Баран Є. «Вони жили і з ними жив і я...». «Друг читача», 1991, 15 трав.; Шевельов Ю. У довгій черзі: проблеми реабілітації. «Україна. Наука і культура» (К.), 1991, вип. 25; Чабан М. Два погляди на Кащенкову романтику. «Наше місто», 1993, 29 черв.; Чабан М. Будій приспаних сердець. В кн.: Український історичний календар '96. К., 1995; Загоронюк Л. Співель козацької слави. «Військо України», 1998, № 11—12; Чабан М. Діячі Січеславської «Просвіти» (1905—1921). Дніпропетровськ, 2002; Таємниця Адріана Кащенка. В кн.: Чемерис В. Три шаблі над скарбом. Дніпропетровськ, 2004.

Г. П. Герасимова.

КАЩЕНКО Микола Феофанович (07.05(25.04).1855—29.03.1935) — біолог, ембріолог, селекціонер. Д-р медицини (1884), проф. (1888), д-р зоології (1901), акад. УАН (1919; з 1921 — ВУАН; нині Національна академія наук України). Н. на х. Веселлий (нині смт Веселе Запоріж. обл.) в багатодітній сім'ї дрібномаєтних дворян козац. походження. Брат А. Кащенка. 1875 закінчив зі срібною

медаллю Катеринослав. г-зію і вступив на мед. ф-т Моск. ун-ту (опановував там методи мікроскопічних досліджень під керівм проф. зоології А. Богданова). 1876—80 навч. в Харків. ун-ті, а після його закінчення викладав у ньому курс порівняльної анатомії, гістології та ембріології. 1884 захистив докторську дис. на тему: «Епітелій человеческого хоріона и его роль в гистогенезе последа». Під час наук. відрядження до Німеччини та Італії (1886—88) працював у лабораторіях В. Гіса, Г. Вальдейєра, О. Гертвіга, на зоологічній станції А. Дорна в Неаполі, слухав лекції Е. Геккеля та Е. Альтмана. 1888—1912 займав посаду проф., з 1889 — також зав. каф-ри зоології та порівняльної анатомії, з 1894 — ректора Томського ун-ту. 1888 заснував при ун-ті зоологічний музей. Здійснив кілька наук. експедицій: 1890 — на річку Об, 1891 — на Барабинські озера, 1898, 1900 — на Алтай, 1899 — уздовж сибірської залізниці між містами Омськ, Томськ та Красноярськ (нині всі міста в РФ). 1901 працював у Зоологічному музеї Петерб. АН. 1909 йому було присвоєно звання заслуженого проф., і він був нагороджений орденом св. Володимира 3-го ст. 1897—1912 брав участь у Томському міськ. управлінні (почесний мировий суддя). Був дійсним статським радником. 1903 працював у комісії з реорганізації вищих навч. закладів у Санкт-Петербурзі (розробляв правила захисту докторських дис. та порядок заміщення викладацьких посад в ун-тах). Був учасником рос. і міжнар. з'їздів: антропологічного, зоологічного, акліматизаційного, ботаніко-зоологічного (1887, м. Москва); археологічного (1896, м. Рига; нині столиця Латвії) та 10-го анатомічного (1882, м. Лейпциг, Німеччина). 1891 організував т-во садівництва, 1898 — Західносибірське т-во с. госп-ва. Брав участь у роботі відділу Рос. т-ва захисту тварин. 1905 очолював бюро томського відділу «Союзу 17 октября» (див. *Октябристи*), на виборах до 2-ї Держ. думи від Томська (1906; див. *Державна дума Російської імперії*) був заст. голови губернських виборчих зборів. 1910 ініціював створення і став одним з перших ви-



Кащенко А. «Над Кодацьким порогом». Катеринослав, 1918. Обкладинка.

кладачів Сибірських вищих жіп. курсів.

1912 переїхав до *Кисва*. Очолив тут каф-ру зоології на с.-г. від-ні Київ. політех. ін-ту. 1913 брав участь у 13-му з'їзді рос. природознавців та лікарів. 1917—18 разом з проф. В. Пашкевичем організував курси з вивчення лікарських рослин. 1918 запрошений до роботи в Комісії з вироблення законопроекту про заснування УАН. 1918—21 очолював 2-й фіз.-мат. відділ УАН, каф-ру акліматизації, зоологічний кабінет. 1918 організував і до 1933 був дир. Акліматизаційного саду УАН (1929 при установі був відкритий Музей акліматизації). 1919 створив і до 1926 очолював Зоологічний музей УАН. Брав участь у Комісії з вивчення природних багатств України, в К-ті з вивчення фауни України. Був дійсним членом т-в природодослідників при Харків. та Київ. ун-тах, Харків. т-ва дослідних наук, Київ. т-ва дослідників природи, Київ. т-ва с. госп-ва та ін. Ініціював створення багатьох наук. видань, у т. ч. таких, як: «Вісник Фізико-математичного відділу», «Праці Акліматизаційного саду», «Український зоологічний журнал», «Видання КАС при ВУАН», «Записки Фізико-математичного відділу».

Опублікував понад 200 наук. досліджень з ембріології, гістології, мікроскопічної техніки, археол. палеонтології, зоології, акліматизації культ. рослин в умовах Сибіру і України. Заклав основи патологічної ембріології, розробив систему вивчення тваринного світу Сибіру, відкрив нові види та підвиди тварин. Розробив теор., методологічні та наук. основи акліматизації, які стали класичними. Займався виведенням нових плодів рослин, селекційною роботою з лікарськими і тех. рослинами.

П. у м. Київ.

Тв.: Эпитетий человеческого хо-риона и его роль в гистогенезе. Х., 1884; Краткое руководство по зоологии, преимущественно для студентов медицины. Томск, 1892; Сибирские высшие женские курсы, их положение, нужды, надежды. Томск, 1912; Смерть и долголетие с биологической точки зрения. М., 1914; На допомогу Київському акліматизаційному саду. К., 1925; Перетворення живої природи. К., 1928.

Літ.: Лантес И.П. Н.Ф. Кащенко как зоолог и исследователь фауны Сибири. В кн.: Ученые записки Томского государственного университета им. В.В. Куйбышева, № 15. Томск, 1950; Гришко Н.Н. Творец новых форм растений Н.Ф. Кащенко. «Известия Академии наук СССР», 1951, № 4—6; Капитницкий-Рыжов Ю.Н. Эмбриологические исследования Н.Ф. Кащенко (К столетию со дня рождения). «Архив анатомии, гистологии и эмбриологии», 1955, т. 32, № 4; Поганзен Б.Г. К столетию со дня рождения Н.Ф. Кащенко. «Труды Томского государственного университета им. В.В. Куйбышева», 1956, т. 142; Конопотев Н.И. Микола Кащенко. К., 1980; Н.Ф. Кащенко. В кн.: Профессора Томского университета. Томск, 1996; Клименко С.В. Микола Феофанович Кащенко. «Український ботанічний журнал», 1997, № 3; Руда С.П. Академік М.Ф. Кащенко. В кн.: Члени-засновники Національної Академії наук України. К., 1998.

Архіви: Інститут архівознавства Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського (ІА НБУВ). Кащенко М.Ф. (1855 — 1935 рр.). Біолог, академік АН УРСР. Фонд 11. Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського (ІР НБУВ). Фонд 1.

О.Б. Готра.

КАІОК (турец., кримськотатар. — човен) — назва невеликого плоскодонного рибацького човна. Мав довжину не більше 3—4 м, оснащувався 2 веслами. За основу конструкції слугував видовбаний стовбур дерева (найчастіше липи або верби), до якого набиwali дошки (один ряд на другий), що скріплювалися дерев'яними цвяхами-втулками. Саме такими човнами послуговувалися козаки на рибацьких промислах, коли розставляли сіті та неводи, перевозили рибу, і в особистому господарстві.

І.А. Христич.

КВАЗИЦИВІЛІЗАЦІЇ — назва соціокульт. спільностей, яким притаманна лише частина ознак цивілізації, але які не є справжніми цивілізаціями, оскільки не мають інших істотних її ознак. Розрізняють два взаємопротилежних типи К. — 1) політико-екон. утворення без спільного реліг.-культ. підґрунтя та 2) реліг.-культ. спільності без політико-екон. форм. К. першого типу — це великі держ. утворення, що об'єднують народи різних культ.-цивілізаційних і господарчо-культ. традицій і які через регіо-

нальний поділ праці формують між цими народами більш чи менш тісні екон., сусп., політ. та культ. зв'язки. З ініціативи і при орг. зусиллях панівного центру вони можуть здійснювати окремі масштабні акції, переважно військ. характеру. Проте вони не мають того ідейно-ціннісно-мотиваційного підґрунтя, яке складає духовну основу повноцінної цивілізації. Хоча в таких К. наявні пануюча мова (мова панівної верстви, яка переважно, але повністю ніколи, складається з представників домінуючого етносу) і загальнодерж. офіц. культ або більшою чи меншою мірою обов'язкова для всіх ідеологія, проте ці чинники не складають ідейно-ціннісної основи світогляду і поведінки пересічних людей цих спільностей, тобто не є для осн. їх маси нас. справжньою життєвою цінністю. У давнину і добу *середньовіччя* такі утворення існували на просторах євразійських степів: це, перш за все, скіф. світ пд. Сх. Європи (див. *Скіфи*), гунське ранньополіт. утворення (див. *Гуни*), Тюркський каганат, *Хазарський каганат*, макрополіт. система дому Чингізидів.

Політико-екон. К. були також *Російська імперія*, *СРСР*, колоніальні імперії Іспанії, Великої Британії та Франції. Екон., соціальна та культ. цілісність цих утворень була значно вищою, ніж подібних К. у давнину, що визначалося більшою щільністю та інтенсивністю госп., міжособистісних та інформаційних зв'язків, впровадженням, частково чи повністю, єдиної системи і стандартів освіти тощо.

Другий тип К. — це великі реліг.-культ. спільності, представники яких мають однакове або принаймні споріднене ідейно-ціннісно-мотиваційне духовне підґрунтя, подібні риси обрядовості, світогляду, к-ри, побутового укладу, але в них відсутні спільне екон. і соціальне життя, політ. єдність (у держ. чи будь-якій ін. формі) і вони часто-густо (до виникнення засобів масової інформації) навіть не уявляли, де ще, крім їхнього власного і найближчих до нього соціумів, мешкають їхні «двійники». Класичними прикладами таких К. є спільності іудеїв та буддистів. До цього типу К. можуть бути зара-

Основні правила уніфікації опису видань, поданих у списках творів та літератури до статей енциклопедії

- Назва джерела подається мовою і графікою оригіналу.
- Розташування хронологічне (за роками видань).
- Основна назва та відомості, що відносяться до назви, даються без скорочень.
- Якщо твори одного й того самого автора (авторів) ідуть підряд, то замість прізвища пишемо: *Його ж*, *Її ж*, *Їх же* (2 автори).
- Видання 3-х авторів описуються так: прізвище першого автора та ін. (або: и др. — в рос. виданнях; et al. — у виданнях латиницею).
- При посиланні на одне і те саме джерело, якщо воно сусіднє, пишемо: Там само.
- Якщо назва наступного джерела повністю повторює назву попереднього, пишемо: Те саме.
- Якщо повна назва періодичного видання є у «Списку основних скорочень», дається її скорочений варіант, наприклад: УІЖ, ЗНТШ.
- Опис періодичного видання та видань, що продовжуються:
 - «Назва», рік, №;
 - «Назва», рік, вип.;
 - «Назва», рік, т.
 - спарені номери: 5/6, більше двох номерів у одному виданні: 5—7.
- Опис газети:
 - «Назва», рік, число, місяць (скорочено).
- В описі статей, опублікованих у збірках, після назви статті пишемо: В кн.:
- Багатотомні видання:
 - Автор, назва, т. 1—10. К., 1986—96;
 - окремий том:
 - Автор, назва, т. 5. К., 1990.
- Декілька місць видань: К.—Львів—Торонто;
- Скорочення назв міст:
 - К. — Київ;
 - Л. — Ленинград;
 - М. — Москва;
 - Пг. — Петроград;
 - СПб. — Санкт-Петербург;
 - Х. — Харків.

Основні умовні позначення на картах ЕІУ

АДМІНІСТРАТИВНІ КАРТИ СУЧАСНИХ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

НАСЕЛЕНІ ПУНКТИ ЗА КІЛЬКІСТЮ ЖИТЕЛІВ

-  більше 1 000 000
-  500 000—1 000 000
-  100 000—500 000
-  50 000—100 000
-  10 000—50 000
-  менше 10 000

ЗА ТИПОМ ПОСЕЛЕННЯ

- СЕВАСТОПОЛЬ** міста державного підпорядкування
- МУКАЧЕВЕ** міста республіканського (Автономна Республіка Крим) та обласного підпорядкування
- БОЯРКА** інші міста
- Буча** селища міського типу
- Сулимівка** сільські поселення

ЗА АДМІНІСТРАТИВНИМ ЗНАЧЕННЯМ

- КИЇВ** столиця України
- ЛУГАНСЬК** столиця Автономної Республіки Крим, центри областей
- БРОВАРИ** центри районів
- ЛЮБИМІВКА** віддалені частини міст

КОРДОНИ І МЕЖІ

-  держав
-  Автономної Республіки Крим, областей, міст державного підпорядкування
-  районів, міст республіканського (Автономна Республіка Крим) та обласного підпорядкування

ШЛЯХИ

-  залізничні
-  автомобільні

ІСТОРИЧНІ КАРТИ

НАСЕЛЕНІ ПУНКТИ

- ЧИГИРИН**  столиці держав
- Львів**  центри адміністративно-територіальних одиниць
- Прилуки**  інші населені пункти
- Німфей** 

КОРДОНИ І МЕЖІ

-  держав
-  адміністративно-територіальних одиниць

НАЗВИ

- РІЧ ПОСПОЛИТА** держав
- Волинська губернія** адміністративно-територіальних одиниць
- ПОДІЛЛЯ** історичних областей, земель
- СКІФИ** народів і племен
-  вали

Авторський колектив

АБАШИНА Н.С.
АБЛІЦОВ В.Г.
АДАМОВИЧ Б.С.
АЛЕКСАНДРОВ П.Г.

БАЖАН О.Г.
БАРАН В.Д.
БАЧИНСЬКА О.А.
БЕССОНОВА С.С.
БИСАГА Ю.М.
БІЛОЗЕР В.П.
БІЛОКІНЬ С.І.
БІЛОУСЕНКО П.І.
БЛАНУЦА А.В.
БОГУСЛАВСЬКИЙ О.В.
БОЙКО А.В.
БОЙКО О.Д.
БОЛТРИК Ю.В.
БОНДАРЕНКО Р.І.
БОНДАРЧУК П.М.
БОНЬ О.І.
БРАТЧЕНКО С.Н.
БРЕГА Г.С.
БУЗАЛО В.Й.
БУЙСЬКИХ С.Б.
БУРАВЧЕНКОВ А.О.
БУР'ЯН М.С.
БУШАНСЬКИЙ В.В.
БУТИЧ І.Л.

ВАКУЛЕНКО Л.В.
ВАРВАРЦЕВ М.М.
ВАСИЛЬЄВ В.Ю.
ВЕГЕШ М.М.
ВЕРБА І.В.
ВЕРБИЛЕНКО Г.А.
ВЕРМЕНИЧ Я.В.
ВЕРСТЮК В.Ф.
ВЕСЕЛОВА О.М.
ВИННИЧЕНКО І.І.
ВИРСЬКИЙ Д.С.
ВІДНЯНСЬКИЙ С.В.
ВІЛКУЛ Т.Л.
ВОЙТОВИЧ Л.В.
ВОЛКОВИНСЬКИЙ В.М.
ВОРТМАН Д.Я.
ВРОНСЬКА Т.В.

ГАВРИЛЮК Л.О.
ГАВРИЛЮК Н.О.
ГАЛАЙЧАК Т.Ю.
ГАЛЕНКО О.І.
ГАЛУШКО К.Ю.

ГАМБУРГ Л.С.
ГАНЖА О.І.
ГЕРАСИМЕНКО Н.О.
ГЕРАСИМОВА Г.П.
ГЛИЗЬ І.І.
ГНАТЕНКО Л.А.
ГОЛОБУЦЬКИЙ П.В.
ГОЛОВКО В.В.
ГОЛОВКО О.Б.
ГОНЧАР Б.М.
ГОНЧАРЕНКО В.Д.
ГОРОБЕЦЬ В.М.
ГОТРА О.Б.
ГРИГОР'ЄВА Т.Ф.
ГРИНЕВИЧ В.А.
ГРИНЕВИЧ Л.В.
ГРИЦЕНКО А.П.
ГРИЦЮК В.М.
ГУМЕНЮК В.І.
ГУРБИК А.О.
ГУРЖІЙ О.І.
ГУЦАЛ П.З.

ДАНИЛЕНКО В.М.
ДАНИЛЮК Ю.З.
ДЕНИСЕНКО Г.Г.
ДЕРЕЙКО І.І.
ДЗЮБА О.М.
ДМИТРІЄНКО М.Ф.
ДУБРОВІНА Л.А.

ЄВСЕЄНКО І.В.
ЄФІМЕНКО Г.Г.

ЗАБОЛОТНА Т.В.
ЗАВАДКА Б.В.
ЗАВАЛЬНЮК О.М.
ЗАЙЦЕВ О.Ю.
ЗАЙЦЕВ Ю.Д.
ЗАХАРЧЕНКО Р.С.
ЗЕМА В.Є.
ЗНАМЕНСЬКА М.В.
ЗОРЬКА О.В.
ЗУБАР В.М.

ІВАКІН Г.Ю.
ІВАНЧЕНКО Л.І.
ІЛЬНИЦЬКИЙ М.М.
ІОНОВА Т.Б.
ІСАЄВИЧ Я.Д.

КАЛЬНИЦЬКИЙ М.Б.
КАРАДОБРІЙ Т.А.

КАСЯНЕНКО Ю.Я.
КАШУБА М.В.
КЕНТІЙ А.В.
КИРИЧЕНКО С.М.
КИРЧІВ Р.Ф.
КИСЛИЙ О.Є.
КІЗЧЕНКО В.І.
КЛЮЧКО В.І.
КНЯЗЬКОВ Ю.П.
КОВАЛЕНКО В.П.
КОВАЛЬ М.В.
КОВАЛЬОВА С.Г.
КОВАЛЬЧУК Г.І.
КОВАЛЬЧУК О.О.
КОВПАК Л.В.
КОВПАНЕНКО Н.Г.
КОЗАК Д.Н.
КОКІН С.А.
КОЛЕСНИК В.Ф.
КОЛИБАНОВА К.В.
КОМАРЕНКО Т.О.
КОМАРНІЦЬКИЙ О.Б.
КОНДРАТЕНКО Л.В.
КОРНІЄВСЬКА О.В.
КОРНОВЕНКО С.В.
КОРОБОВ О.І.
КОТ С.І.
КОТЛЯР М.Ф.
КОСМІНА О.Ю.
КРАВЧЕНКО В.В.
КРЕСІН О.В.
КРИВКО І.М.
КРИЖАНОВСЬКА О.О.
КРИЖИЦЬКИЙ С.Д.
КРУПИНА В.О.
КРУПКА О.В.
КУБАЛЬСЬКИЙ О.Н.
КУДЛАЙ О.Б.
КУЗЬМИНСЬКА О.Д.
КУЛИНИЧ І.М.
КУЛЬЧИЦЬКИЙ С.В.

ЛАВРОВ Ю.П.
ЛАЗАНСЬКА Т.І.
ЛАСКА І.М.
ЛЕГАСОВА Л.В.
ЛЕНЧЕНКО В.О.
ЛИСЕНКО І.М.
ЛИСЕНКО О.В.
ЛИСЕНКО О.Є.
ЛИХОЛОБОВА З.Г.
ЛУПАНДІН О.І.
ЛЮБЧЕНКО В.Б.
ЛЯХ С.Р.

МАГОМЕДОВ Б.В.
МАЗИЛО І.В.
МАЙМЕСКУЛОВ Л.М.
МАЛЮТА О.В.
МАНЬКОВСЬКА Р.В.
МАРКІТАН Л.П.
МАРКОВА О.Є.
МАРОЧКО В.І.
МАРТИНОВ А.Ю.
МАРУСИК Т.В.
МАРЧУК І.
МАТЯХ В.М.
МАХОРТИХ С.В.
МАЦКЕВИЙ Л.Г.
МАШКІН О.М.
МИРОНЕНКО О.М.
МИХАЙЛОВ Б.Д.
МИХАЙЛОВ О.О.
МИЦІК Ю.А.
МОВЧАН О.М.
МОЦЯ О.П.
МУХА А.І.

НАУЛКО В.І.
НАУМЕНКО К.Є.
НИЗОВА Л.В.
НІМЧУК В.В.
НОГАЙ М.П.
НУЖНИЙ Д.Ю.

ОВСІЄНКО О.Ф.
ОВЧАРЕНКО П.Д.
ОГУЙ О.Д.
ОКІПНІЮК В.Т.
ОРЛЕВИЧ І.В.
ОРЛИК В.М.
ОСТАШКО Т.С.

ПАВЛЕНКО Ю.В.
ПАНАШЕНКО В.В.
ПАНЧЕНКО П.П.
ПАНЧУК М.І.
ПАСЕЩЕНКО Г.В.
ПАТРИЛЯК І.К.
ПАХАРЄВ А.Д.
ПАШУК В.С.
ПЕКАРСЬКА Л.В.
ПЕТРАУСКАС О.В.
ПЕТРАШЕНКО В.О.
ПЕТРЕНКО Є.Д.
ПЕТРОВ М.Б.
ПИРІГ Р.Я.
ПІНЧУК Ю.А.
ПІРКО В.О.
ПІСКОВА Е.М.
ПЛАХОНІН А.Г.

ПОДКУР Р.Ю.
ПОЛТОРАК В.М.
ПОПОК А.А.
ПРИЛУЦЬКИЙ В.І.
ПРИМАЧЕНКО Я.Л.
ПРИХОДНЮК О.М.
ПРИШЛЯК В.В.
ПУТРО О.І.

РЕЄНТ О.П.
РИБАК І.В.
РИБАКОВ М.О.
РИЧКА В.М.
РУБЕЛЬ В.А.
РУБЛЬОВ О.С.
РУБЛЮВА Н.С.
РУДЕНКО Н.М.
РУДИЙ Г.Я.
РУСИНА О.В.
РУСЯЄВА А.С.

САВЧЕНКО Г.П.
САВЧЕНКО І.В.
САВЧУК Ю.К.
САС П.М.
СЕМІСТЯГА В.Ф.
СЕНЧЕНКО М.І.
СИМОНЕНКО Р.Г.
СИРОТА Р.Б.
СКЛЯРЕНКО Є.М.
СКРИПНИК П.І.
СМИРНОВ С.В.
СМОЛІЙ В.А.
СМОЛЯНІЮК В.Ф.
СТАНІСЛАВСЬКИЙ В.В.
СТАРКОВ В.А.
СТАСЮК О.Й.
СТЕБЛІЙ Ф.І.
СТЕЛЬМАХ С.П.
СТЕПАНКОВ В.С.
СТЕПАНЧУК В.М.
СТРЕЛЬСЬКИЙ Г.В.
СТРУКЕВИЧ О.К.
СУХИХ Л.А.

ТАЦІЙ В.Я.
ТЕРПИЛОВСЬКИЙ Р.В.
ТОКАР М.Ю.
ТОЛОЧКО О.П.
ТОЛОЧКО П.П.
ТОМАЗОВ В.В.
ТРОЩИНСЬКИЙ В.П.
ТРУТОВСЬКИЙ Г.Й.
ТЯГЛИЙ М.І.

УСЕНКО І.Б.

УСЕНКО П.Г.
УДОД О.А.

ФЕДАКА С.Д.
ФЕДОРОВА Л.Д.
ФРАНЧУК В.Ю.

ХМІЛЬ І.В.
ХОЙНАЦЬКА Л.М.
ХРИСТИЧ І.А.

ЧАБАНЕНКО В.А.
ЧЕРКАС Б.В.
ЧЕРНЕНКО Є.В.
ЧЕРНИХ Л.А.
ЧЕРНІКОВ І.Ф.
ЧЕРНЯКОВ І.Т.
ЧЕРЧЕНКО Ю.А.
ЧЕХОВИЧ В.А.
ЧИСНІКОВ В.М.
ЧОРНОВОЛ І.П.
ЧУХЛІБ Т.В.

ШАБУЛЬДО Ф.М.
ШАНДРА В.С.
ШАПОВАЛ Ю.І.
ШВИДЬКО Г.К.
ШЕВЧЕНКО Л.В.
ШЕВЧЕНКО М.Ю.
ШЕВЧЕНКО Н.В.
ШЕВЧЕНКО Н.О.
ШЕПЕЛЬ Л.Ф.
ШИП Н.А.
ШИЯН Р.І.
ШПИТАЛЬОВ Г.Г.
ШПИЛЬОВА Л.М.
ШУСТ Р.М.

ЩЕРБАК В.О.

ЮРЕНКО О.П.
ЮРЕНКО С.П.
ЮРКОВА О.В.
ЮСОВ С.Л.

ЯКИМОВИЧ Б.З.
ЯНКОВСЬКА О.В.
ЯРЕМЕНКО М.В.
ЯСІНОВСЬКИЙ А.Ю.
ЯСЬ О.В.

WRIGHT ERIK OLIN
RUTLAND PETER
McLELLAN DAVID
MEGHNAD DESAI

Організаційне та науково-технічне забезпечення підготовки
Енциклопедії історії України здійснює Центр організаційного
та науково-технічного забезпечення підготовки ЕІУ
Інституту історії України НАН України:

В.Ю. Васильєв (старший науковий співробітник, канд. істор. наук),
О.І. Ганжа (старший науковий співробітник, канд. істор. наук),
В.В. Головка (старший науковий співробітник, канд. істор. наук),
О.О. Ковальчук (старший науковий співробітник, канд. істор. наук),
А.Г. Плахонін (науковий співробітник, канд. істор. наук),
О.С. Рубльов (учений секретар Інституту, д-р істор. наук, проф.),
О.В. Юркова (старший науковий співробітник, канд. істор. наук).

Науково-редакційне опрацювання текстів до 4-го тому
Енциклопедії історії України здійснено спеціальною
редакційною групою видавництва «Наукова думка»:

М.С. Бачинська (провідний редактор-географ),
В.Т. Береговий (провідний редактор-культуролог),
Я.В. Богданьок (науковий редактор-історик),
Ю.І. Бойко (провідний редактор-філолог),
І.П. Бочкалова (провідний редактор-бібліограф),
Г.П. Вдовенко (провідний редактор-бібліограф),
П.В. Голобуцький (науковий редактор-консультант, канд. істор. наук),
Д.В. Грузін (керівник групи),
І.М. Лисенко (провідний редактор-мистецтвознавець),
М.М. Ломонос (провідний редактор-філолог),
Т.С. Новікова (провідний редактор-історик),
І.Б. Усенко (науковий редактор-консультант, канд. юрид. наук, проф.).

Для створення ілюстративного ряду використано матеріали з фондів
Центрального державного кінофотофоноархіву України ім. Г.С. Пшеничного,
Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України,
Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського,
Державної історичної бібліотеки України,
Бібліотеки ім. О. Ольжича, Інституту історії України НАН України,
Інституту археології НАН України,
Київського національного університету ім. Тараса Шевченка,
Музею історії міста Києва,
Музею мистецтв ім. Богдана та Варвари Ханенків.

Укладач ілюстративного ряду *О.В. Юркова*.

Укладачі карт: *Д.Я. Вортман, Л.І. Криницький*.
Картограф *С.О. Гаврилов*.

НАЦІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

ЕНЦИКЛОПЕДІЯ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

Т. 4

Ка — Ком

Київ, Науково-виробниче підприємство
«Видавництво “Наукова думка”
НАН України», 2007

Оригінал-макет Енциклопедії історії України
виготовлено у видавництві «Наукова думка»
Р.с. № 05417561 від 16.03.95
01601 Київ 1, вул. Терещенківська, 3

Художнє оформлення *В.В. Кузьменка*
Художні редактори *Р.І. Калиш, Є.І. Муштенко*
Технічний редактор *Т.С. Березяк*
Комп'ютерна графіка *О.Г. Григора, М.О. Коваленко,
Ю.О. Коваленко, М.З. Кодалашвілі, М.А. Панасюк,
І.Р. Сільман*
Комп'ютерний набір *Л.В. Багненко, В.Г. Каменькович,
М.А. Кравченко, К.С. Смаглюк*
Комп'ютерна верстка *Т.А. Ценцеус, О.І. Фуженко*
Коректори *Л.Г. Бузіашвілі, Н.А. Дерев'янка,
О.Є. Челок*

*4-й том ЕІУ містить 784 статті,
810 ілюстрацій, 53 карти.*

Підп. до друку 27.11.07.
Формат 84×108 1/16. Офс. друк.
Папір офс. № 1. Гарн. Таймс.
Ум. друк. арк. 55,44. Ум. фарбо-відб. 55,44.
Обл.-вид. арк. 82,55. Наклад 5000 прим.
Зам. 7—919

ВАТ «Поліграфкнига»
03057 Київ 57, вул. Довженка, 3

Енциклопедія історії України: У 8 т. / Редкол.:
Е64 В.А. Смолій (голова) та ін. — К. : Наук. думка,
2007 —
ISBN 966-00-0632-2
Т. 4 : Ка—Ком. — 2007. — 528 с. : іл.
ISBN 978-966-00-0692-8

ББК 63.3(4УКР)я2